

Karol Bajda

Uniwersytet Rzeszowski

ORCID: 0000-0002-3199-8294

kbajda@ur.edu.pl

Aspekty kryminologiczno-kryminalistyczne wybranych obszarów przestępczości zorganizowanej w Polsce

ABSTRAKT

W artykule dokonano analizy kryminologiczno-kryminalistycznej wybranych form współczesnej przestępczości zorganizowanej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem terroru kryminalnego, handlu ludźmi, przestępczości samochodowej, prania brudnych pieniędzy i przestępczości transgranicznej. W opracowaniu wskazano na najistotniejsze z perspektywy nauki kryminologii i kryminalistyki metody działania sprawców przestępstw w analizowanych wymiarach. Celem artykułu jest przedstawienie fenomenologii (inaczej symptomatologii) przestępczości zorganizowanej, w tym dynamiki i struktury przestępczości, sposobu popełniania wybranych przestępstw oraz niektórych elementów organizacji świata przestępczego. Autor wskazuje ponadto na etiologię charakteryzowanych przestępczych aktywności. W toku badań wykorzystano m.in. raporty z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji. W wyniku przeprowadzonej analizy sformułowano kilka uwag. Po pierwsze, specyfika przedstawionych form przestępczości zorganizowanej w Polsce zmienia się w czasie. Po drugie, w przestrzeni publicznej wciąż są obecne grupy wykazujące działalność *stricte* kryminalną. Po trzecie, charakterystyczna jest interdyscyplinarność grup przestępczych oraz wkraczanie w nowe obszary działań przestępnych. Opracowanie może stanowić przyczynek do dalszych rozważań w przedmiotowym zakresie, w tym w szczególności do wypracowania skutecznych mechanizmów służących zapobieganiu przestępczości zorganizowanej.

Słowa kluczowe: przestępczość zorganizowana; kryminologia; kryminalistyka; terror kryminalny; handel ludźmi; przestępczość samochodowa; przestępczość transgraniczna; pranie brudnych pieniędzy

WPROWADZENIE

Przedmiotem rozważań w niniejszym artykule jest kryminologiczno-kryminalistyczna problematyka wybranych form współczesnej przestępczości zorganizowanej w Polsce. Należy podkreślić, że obok grup działających w sferze ekonomicznej i narkotykowej swoje miejsce na arenie przestępczości zorganizowanej mają także grupy o charakterze kryminalnym. Centralne Biuro Śledcze Policji swoim zainteresowaniem w 2018 r.¹ objęło 122 grupy wykazujące aktywność *stricte* kryminalną (136 w 2017 r.², 143 w 2016 r.³, 190 w 2015 r.⁴, 155 w 2014 r.⁵, 148 w 2013 r.⁶, 181 w 2012 r.⁷, 113 w 2011 r.⁸, 90 w 2010 r.⁹). W jej ramach

¹ *Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2018 rok*, Warszawa 2019, s. 3.

² *Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2017 rok*, Warszawa 2018, s. 3.

³ *Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2016 rok*, Warszawa 2017, s. 3.

⁴ *Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2015 rok*, Warszawa 2016, s. 3.

⁵ *Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2014 rok*, Warszawa 2015, s. 3.

⁶ *Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji za 2013 rok*, Warszawa 2014, s. 3.

⁷ *Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji za 2012 rok*, Warszawa 2013, s. 3.

⁸ *Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji za 2011 rok*, Warszawa 2012, s. 3.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

należy wyodrębnić działalność w zakresie m.in. terroru kryminalnego, handlu ludźmi i przestępczości samochodowej. Duże znaczenie dla zorganizowanej przestępczości ma także proceder prania brudnych pieniędzy oraz działalność transgraniczna, których przykłady przedstawiono w końcowej części opracowania. W niniejszym artykule skoncentrowano się na najbardziej charakterystycznych przejawach aktywności zorganizowanych grup przestępczych w prezentowanych płaszczyznach, dlatego może on stanowić przyczynek do pogłębionej analizy i dyskusji ekspertów¹⁰.

TERROR KRYMINALNY

W sferze terroru kryminalnego najpoważniejsze czyny to zabójstwa na zlecenie, napady, wymuszenia i pobicia. Użycie siły w popełnianiu przestępstw ma na celu zamanifestowanie potęgi grup przestępczych i może być wiązane z opuszczaniem zakładów karnych przez szefów grup przestępczych aresztowanych pod koniec XX w. Spektakularne zabójstwa i wybuchy są domeną dużych aglomeracji miejskich, gdzie ścierają się interesy najpotężniejszych grup przestępczych¹¹. W 2018 r. odnotowano 11 przypadków eksplozji materiałów wybuchowych, z czego trzy nosiły znamiona aktów terroru kryminalnego (w 2017 r. odpowiednio 20 i 8, w 2016 r. – 28 i 8, w 2015 r. – 15 i 4, w 2014 r. – 19 i 5, w 2013 r. – 25 i 4, w 2012 r. – 12 i 4, w 2011 r. – 25 i 7, w 2010 r. – 38 i 12)¹². Liczba tego rodzaju przestępstw spada, co wskazuje na wyższą świadomość liderów grup, którzy rozumieją nieprzychylny ich działalności „szum medialny” związany z takimi zdarzeniami, a który był bardzo popularny dla końca lat 90.

Pierwsze eksplozje materiałów wybuchowych w Polsce datuje się na początek lat 90. XX w., co miało związek z formowaniem się zorganizowanej przestępczości i porachunkami przestępczymi. Detonacje miały być ostrzeżeniem dla pokrzywdzonych, wiązały się z konkurencją i rozliczeniami. Motywem działania sprawców były ostatecznie korzyści materialne. Zamachy bombowe w większości miały miejsce w przestrzeni publicznej, co stwarzało realne zagrożenie dla osób postronnych i tworzyło atmosferę zastraszenia¹³.

Porachunki są obecnie zdominowane przez użycie przemocy fizycznej i broni palnej. Można zaobserwować wzrost brutalności w działaniach członków zorganizowanych grup przestępczych (m.in. pobicia, okaleczenia), która jest wymuszona przez walkę o sfery wpły-

⁹ *Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji za 2010 rok*, Warszawa 2011, s. 3.

¹⁰ Zob. szerzej: E. Wojewoda, *Tendencje i prognozy w zakresie zagrożenia zorganizowaną przestępczością kryminalną w Polsce*, „Przegląd Policyjny” 2015, nr 1, s. 121–133; P. Łabuz, *Zorganizowana przestępczość porachunkowa*, „Jurysta” 2011, nr 1, s. 12–16.

¹¹ B. Hołyst, *Współczesne problemy przestępczości zorganizowanej w Polsce*, [w:] *Człowiek w obliczu prawa*, red. B. Pastwa-Wojciechowska, Kraków 2008, s. 259–260. Zob. szerzej: E. Ornacka, P. Pytlakowski, *Nowy alfabet mafii. Najnowsze losy polskiej przestępczości zorganizowanej*, Poznań 2013.

¹² *Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2018 rok*, Warszawa 2019, s. 9.

¹³ J. Gołębiwski, *Terror kryminalny w Polsce*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Fenomen, współczesne zagrożenia, zwalczanie. Ujęcie praktyczne*, red. W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak, Szczytno 2013, s. 216–217. Por. K. Nawrocki, W. Daniel, *Czym była przestępczość zorganizowana w PRL*, [w:] *Brudne wspólnoty. Przestępczość zorganizowana w PRL w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, red. K. Nawrocki, W. Daniel, Gdańsk–Warszawa 2018, s. 7–15. Zob. szerzej: K. Kagan, *Crime Scene as a Source of Information in the Process of Profiling the Unknown Perpetrator of Homicide*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2020, vol. 29(5), s. 81–102.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

wów i zysk. Brutalizacja dotyczy również grup złodziei samochodów, którzy używają broni i taranują uciekającymi samochodami policjantów próbujących udaremnić ich przestępcze procedery. W sferze terroru kryminalnego dochodowym zajęciem są wyłudzenia towarów od drobnych przedsiębiorców, wymuszenia haraczy i napady. Innym obserwowanym działaniem są porwania i wymuszenia okupu od osób posiadających znaczne aktywa finansowe¹⁴. Przetrzywanie osoby ma na celu zastraszenie adresatów żądań porwawczy i wzmocnienie ich postulatów. Uprowadzenie dla okupu zawsze powodowane jest niskimi pobudkami, a formułowane polecenia skierowane są do relatywnie wąskiej grupy najbliższych zakładnika¹⁵. Zjawiskiem, które z powodu postawy poszkodowanych jest trudne do wykrycia, jest tzw. opodatkowanie mniejszych grup przestępczych i porwania członków ich „rodzin” dla okupu¹⁶. Właściciele przedsiębiorstw działających w „szarej strefie”, którzy generują duże zyski, nie są bowiem zainteresowani współpracą z organami ścigania. Paraliż organów ścigania jest również spowodowany zastraszaniem potencjalnych świadków przez członków zorganizowanych grup przestępczych. Działania w tym zakresie są swego rodzaju rekompensatą dla zorganizowanej przestępczości, po ograniczeniu liczby porwań i wymuszeń haraczy od podmiotów prowadzących działalność legalną, które – podobnie jak zjawisko opisywane powyżej – charakteryzowały się nieprzychylnym rozgłosem i możliwością dekonspiracji. Niebagatelną rolę w tym zakresie odegrały skuteczne działania funkcjonariuszy organów ścigania¹⁷.

Procederem, który stał się swego rodzaju wizytówką zorganizowanych grup przestępczych, nieprzerwanie do początku XXI w. były wymuszenia rozbójnicze. Przestępcy, zastraszając swoje ofiary, zmuszali je do przekazywania na ich rzecz sum pieniężnych, transferu mienia lub zamykania prowadzonej działalności gospodarczej. Sprawcy wykorzystywali głównie osoby zamożne, podatne na różne metody szykanowania. Oprawcy, stosując niekiedy wyrafinowane metody, stwarzali realną sytuację zagrożenia, wzmacniając nią swoje żądania. Zbliżonym w konsekwencji dla ofiar procederem, który obok wymuszeń rozbójniczych stał się istotnym źródłem nielegalnego dochodu dla zorganizowanych grup przestępczych we wskazanym okresie, był proceder haraczy. Tutaj także podstawą działania było permanentne zastraszanie, tworzenie atmosfery terroru i realność spełnienia gróźb. Aktywność przestępców w tym wymiarze obejmowała teren całego kraju, a skumulowana była w dużych ośrodkach miejskich. Wśród pokrzywdzonych znajdowali się zarówno pojedynczy przedsiębiorcy prowadzący sklepy, działalność usługową i gastronomiczną, jak i kupcy z bazarów i targowisk. Haracze obejmowały też sferę działalności nielegalnej. Za przykład może posłużyć egzekwowanie nielegalnych należności od sutenerów. Haracze stały się z czasem formą dodatkowego nieformalnego podatku. Sprawcy wymuszeń oferowali niejednokrotnie w zamian „usługi ochronne” przed działaniem przestępczym nieokreślonych osób. Odmowa skorzystania z ich usług zawsze rodziła reperkusje w postaci zniszczenia mienia lub włamań. Przestępcy mobili-

¹⁴ J.W. Wójcik, *Główne problemy przestępczości w Polsce z początkiem XXI wieku*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie” 2011, nr 3(16), s. 10.

¹⁵ J. Gołębiowski, *op. cit.*, s. 224.

¹⁶ Zob. szerzej: J. Kaczmarek, *Przestępstwo wzięcia i przetrzymania zakładnika. Aspekty prawne i kryminologiczne*, LEX/el. 2013.

¹⁷ Zob. W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008, s. 44.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

zowali w ten sposób poszkodowanych do regularnych wpłat w zamian za zapewnienie spokoju w prowadzeniu działalności gospodarczej¹⁸.

HANDEL LUDŹMI

Lata 90. XX w. to czas nasilenia procederu handlu ludźmi w Polsce. Wśród powodów należy wskazać przede wszystkim otwarcie granic dawnych krajów socjalistycznych, geograficzne umiejscowienie Polski w Europie oraz jej członkowsko w Unii Europejskiej. Wydaje się, że Polska może przejąć od Niemiec rolę kraju buforowego, z którego ofiary przestępstwa będą „dystrybuowane” do Europy. Obecnie Polska pełni trzy funkcje w tym procederze – jest krajem pochodzenia ofiar, tranzytem i krajem docelowym. Polskie ofiary handlu ludźmi trafiają głównie do Niemiec, Holandii, Włoch, Hiszpanii, Belgii, Austrii, Szwajcarii, krajów nordyckich i arabskich. Dane wskazują na duże zaangażowanie w proceder zorganizowanych grup przestępczych. Mechanizm ich funkcjonowania składa się z aktywności jednostek odpowiedzialnych za realizację poszczególnych elementów. Na czele grupy zwykle stoi zleceniodawca, który najczęściej przebywa w kraju docelowym. Inni natomiast organizują werbunek osób chętnych do pracy. Dostarczaniem ofiar zajmują się kurierzy, będący w kontakcie z osobami organizującymi stosowne dokumenty. Podział ról w popełnianiu przestępstw utrudnia skuteczną walkę organów ścigania i proces dowodzenia przed sądem. Pojawiają się również niepokojące sygnały dotyczące aktywności grup przestępczych w sferze tworzenia i nadzorowania nielegalnego rynku pracy oraz pobierania opłat w formie haraczy z tego tytułu¹⁹. Zgromadzone dane wskazują na werbowanie ofiar głównie w celu wykorzystywania ich w tzw. sex businessie. Trasy przemytu są identyczne jak w przypadku szlaków narkotykowych. Procederem tym zajmują się przede wszystkim grupy białoruskie, bułgarskie i polskie. Grupy przestępcze wykorzystują niedoskonałą politykę deportacyjną, która niejednokrotnie traktuje ofiary handlu ludźmi jak osoby łamiące prawo i nakazuje ich deportację. Monitorują one także bieżącą sytuację, co pozwala im w razie zagrożenia błyskawicznie zmienić miejsce pobytu prostytutek. Należy dodać, że zdarzają się też przypadki korumpowania funkcjonariuszy lokalnej Policji. Na gruncie polskim przeszkodą w skutecznym zwalczaniu przestępstwa handlu ludźmi jest także niedoskonałe, choć zmieniające się prawo, co w pewnych sytuacjach paraliżuje działanie wymiaru sprawiedliwości w odniesieniu do tej kategorii przestępstw²⁰. Najczęstszą formą handlu ludźmi jest handel kobietami w celu wykorzystywania seksualnego. Ofiarami są zwykle młode kobiety, którym sprawcy obiecują dobrze płatne formy zatrudnienia za granicą, np. w charakterze kelnerek czy gospodyń domowych. Istotnym elementem

¹⁸ J. Gołębiowski, *op. cit.*, s. 219–221. Zob. szerzej: M. Cichomski, A. Fraj-Milczarska, P. Suchanek, *Bezpieczeństwo prowadzenia działalności gospodarczej a zagrożenie przestępczością zorganizowaną – wyniki badań*, [w:] *Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne*, red. E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau, Warszawa 2015, s. 755–775.

¹⁹ J.W. Wójcik, *op. cit.*, s. 10. Zob. szerzej: K. Bajda, D. Semków, *Przeciwdziałanie zjawisku handlu ludźmi na terenie województwa podkarpackiego*, [w:] *Zagadnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego w jednostkach samorządu terytorialnego*, red. E. Ura, E. Feret, S. Pieprzny, Rzeszów 2018, s. 392–405.

²⁰ Zob. Z. Izdebski, J. Dec, *Reakcja prawno-karna na handel ludźmi Polsce*, [w:] *Człowiek w obliczu prawa...*, s. 267–288; K. Karsznicki, *Analiza polskiego prawa pod kątem efektywności ścigania handlu ludźmi do pracy przymusowej*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 7–8, s. 39–47; B. Hołyst, *Współczesne problemy przestępczości...*, s. 260–261.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

bywa podstępne zaangażowanie uczuciowe przyszłych oprawców, którym zdobywają zaufanie pokrzywdzonych. Część ofiar świadomie podejmuje pracę w charakterze prostytutki, co może wiązać się z trudną sytuacją finansową, w której się znalazły. Proceder wykorzystywania w tym wymiarze polega na zmianie ustalonych warunków pracy i przejściu kontroli nad postępowaniem ofiary²¹. Kluczowa zmiana w zakresie zwalczania procederu handlu ludźmi nastąpiła w 2010 r., a jej rezultatem jest definicja tego zjawiska sformułowana w art. 115 § 22 Kodeksu karnego²². Skuteczne przeciwdziałanie seksualnemu wykorzystywaniu kobiet jest uzależnione od współpracy wszystkich podmiotów odpowiedzialnych, zarówno w wymiarze lokalnym, jak i regionalnym, a szczególnie w wymiarze międzynarodowym. Brak współpracy bowiem skutkuje wykorzystywaniem różnicowań w systemach prawnych przez transgraniczną przestępczość zorganizowaną oraz lokowaniem ich nielegalnej działalności w miejscach, gdzie ryzyko jej prowadzenia jest najmniejsze. Niepokojącym zjawiskiem związanym z korespondencją świata przestępczości zorganizowanej ze sferą „erotyczno-rozrywkową” jest korumpowanie funkcjonariuszy państwowych (w tym policjantów) przez grupy przestępcze w celu ochrony procederu oraz tolerowanie przez niektóre rządy tzw. seksturystyki, w tym jej najdrastyczniejszej formy, czyli seksualnego wykorzystywania dzieci. Dzieje się tak m.in. w Wenezueli, Kambodży, Tajlandii czy na Filipinach²³.

Problem handlu ludźmi wymaga nieustannej analizy ze względu na jego ciągłą ewolucję. Główne kierunki zmian koncentrują się obecnie na nasileniu zjawiska handlu ludźmi do pracy przymusowej oraz wykorzystywania ich do działalności kryminalnej. Wzrasta również liczba przypadków handlu dziećmi w celu wykorzystywania seksualnego i żebrania²⁴. Obok wskazanych form krzywdzenia najmłodszych handel dziećmi może przejawiać się też w postaci sprzedaży dzieci do nielegalnej adopcji, wyzyskiwania dzieci w pracy (w tym niewolnictwo i praca przymusowa), wykorzystywania dzieci do sprzedaży narkotyków albo do kradzieży, a także handlu organami dzieci w celach zarobkowych²⁵. O dramatycznych praktykach, które miały miejsce tuż za wschodnią granicą Polski, donosiła amerykańska telewizja informacyjna: „CNN opublikowała wstrząsające doniesienia o nielegalnym handlu dziećmi nienarodzonymi. W sprawę zamieszane są dwie prawniczki z najwyższej półki, zajmujące się tzw. prawami seksualnymi i reprodukcyjnymi [...]. Mechanizm działał tak: najpierw znajdowano matki-surogatki. Wysyłano je do kliniki *in vitro* we Lwowie. Tam wszczepiano im zarodki, pochodzące od nieznanymi rodziców. Gdy ciąża osiągnęła trzeci trymestr, zaczynała się aukcja: kto da więcej za to dziecko. Oferenci sprzedawali dzieci o umówionych cechach (płeć, rasa). Licytowane kwoty sięgały 180 tys. dolarów”²⁶.

²¹ I. Malinowska, J. Bryk, *Handel ludźmi i przestępstwa towarzyszące*, [w:] *Przestępczość zorganizowana...*, s. 92.

²² Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 2010, nr 98, poz. 626).

²³ W. Pływaczewski, *Handel kobietami z perspektywy problematyki przestępczości zorganizowanej*, [w:] *Ius est ars boni et aequi. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Stefanowi Leleńtalowi*, red. P. Bogdański, W. Pływaczewski, I. Nowicka, Szczytno 2008, s. 101–102.

²⁴ J. Bryk, I. Malinowska, *Sprawca handlu ludźmi w aspekcie międzynarodowej zorganizowanej przestępczości. Cz. 1. Z badań nad zjawiskiem*, „Przegląd Policyjny” 2013, nr 1, s. 148.

²⁵ I. Malinowska, J. Bryk, *op. cit.*, s. 93.

²⁶ *Handel ludźmi. Nienarodzonymi*, <https://rodzina.wiara.pl/doc/994103.Handel-ludzi-Nienarodzonymi> [dostęp: 9.10.2019]. Por. J. Bryk, I. Malinowska, *Sprawca handlu ludźmi w aspekcie międzynarodowej organizo-*

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

Jedną z form aktywności zorganizowanych grup przestępczych jest handel ludźmi do żebractwa. Istotny z punktu widzenia kryminologii, obok społecznego wymiaru, jest podział tego zjawiska. K. Król wyodrębnia trzy rodzaje żebractwa w Polsce: „1) żebractwo zawodowe – gdzie żebranie jest sposobem na zarobienie pieniędzy, traktowane jako zajęcie codzienne; 2) żebractwo z przymusu – gdzie decyzja o jednorazowym lub kilkakrotnym żebraniu na ulicy jest podjęta z przyczyn zewnętrznych; 3) żebractwo importowe – przyjeżdżający do Polski cudzoziemcy, np. z Rumunii lub Mołdawii; stanowią często zorganizowaną grupę o wewnętrznej strukturze i z góry założonymi socjotechnikami”²⁷.

Proceder handlu ludźmi z racji swojej złożoności należy do przestępstw popełnianych przez grupy zorganizowane o zasięgu międzynarodowym. Skrzywdzone ofiary stają się bardzo nieufne. Pomoc ze strony państwa musi cechować profesjonalizm. Nieumiejętne działania mogą wbrew zamierzeniom doprowadzić do wycofania z życia i do trwałej izolacji społecznej. W związku z tym badania naukowe i praktyka zwalczania przestępstwa handlu ludźmi podkreślają istotną rolę instytucji społecznych w pomocy osobom poszkodowanym przez handlarzy ludźmi. Przykładami działających na tym polu organizacji są: Fundacja przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu „La Strada”, Fundacja Dzieci Niczyje, ITAKA Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych, Stowarzyszenie PoMOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej²⁸.

PRZESTĘPCZOŚĆ SAMOCHODOWA

Problemem, który dotyka społeczeństwo i jest związany z aktywnością zorganizowanych grup przestępczych, jest również kradzież samochodów. Pomimo spadku liczby przestępstw z tym związanych, począwszy od 2000 r. aż do teraz ich liczba nadal przytłacza²⁹. Do typowych mechanizmów działania sprawców należy m.in. kradzież pojazdów za granicą (na terenie Niemiec, Włoch, Francji) i ich przemyt do Polski, gdzie dokonuje się zmiany cech identyfikacyjnych pojazdów i fabrykuje nowe dokumenty. Polska pełni funkcję miejsca docelowego, a także miejsca tranzytu skradzionych pojazdów na wschód Europy. Plagą w tym zakresie są też kradzieże pojazdów na terenie kraju. Najczęściej przestępstwa stypizowane w art. 278 § 1 Kodeksu karnego są popełniane w takich miejscach, jak ulica, parking samochodowy oraz parking przy sklepach wielkopowierzchniowych. Ponadto występują inne, bardziej wyszukane formy przestępczości samochodowej, m.in. wyłudzenia pojazdów w sferze działalności firm kredytowych i leasingowych³⁰. Liczba stwierdzonych przestępstw kradzieży samochodów w 2018 r. wyniosła 8745. Powodem narastania tego problemu jest obiektywna

wanej przestępczości. Cz. 1..., s. 127-154; iidem, *Sprawca handlu ludźmi w aspekcie międzynarodowej zorganizowanej przestępczości. Cz. 2*, „Przegląd Policyjny” 2013, nr 2, s. 107-127.

²⁷ K. Król, *Żebractwo we współczesnej Polsce jako kwestia społeczna*, Konin 2008, s. 28, cyt. za: I. Malinowska, J. Bryk, *op. cit.*, s. 94.

²⁸ R. Antonów, *Problem handlu ludźmi w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Kierunki badań*, „Studia Erasmiiana Wratislaviensia” 2013, nr 7, s. 157.

²⁹ Zob. *Policja. Raport 2018 – Utraczone pojazdy*, www.statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/kradzieze-samochodow [dostęp: 4.05.2019].

³⁰ B. Hołyst, *Współczesne problemy przestępczości...*, s. 261-262.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

łatwość zawładnięcia pojazdem oraz szybki zysk związany z rozwiniętym „rynkiem paserskim” w Polsce³¹.

Przestępczość zorganizowana obejmuje w przeważającej mierze grupy multiprzestępcze. Kontratypem dla tak postawionej tezy są grupy, które zajmują się jedynie jedną przestępczą specjalizacją. Należą do nich zorganizowani złodzieje samochodów, którzy działając w obrębie jednej dyscypliny, utrzymują równoległe relacje z grupami zajmującymi się inną profesją (np. produkcją fałszywych dokumentów). Celem zorganizowanych grup przestępczych jest maksymalizacja zysku. W sferze przestępczości samochodowej jest on osiąganym, obok sprzedaży kradzionych samochodów, poprzez sprzedaż części pochodzących z demontażu po kradzieży. Zyskowność procederu wynika z dużego zapotrzebowania na części używane. Do Polski corocznie sprowadza się kilkadziesiąt tysięcy niesprawnych i uszkodzonych pojazdów z Europy Zachodniej, co zapewnia popyt na używane podzespoły.

Inną popularną aktywnością grup przestępczych, szczególnie pod koniec lat 90. XX w. i na początku XXI w., było żądanie okupu za zwrot skradzionych pojazdów. Przestępcy wybierali głównie pojazdy, których właściciele nie wykupili ubezpieczenia Auto Casco lub te, które zostały skradzione razem z ładunkiem. Cena wykupu wahała się w granicach 10–50% wartości utraconego mienia. Należy również wskazać na niebagatelne sumy, które przestępcy wyłudźli od firm ubezpieczeniowych za rzekomo skradzione pojazdy i kolizje, których faktycznie nie było. Ich wartość jest bardzo trudna do oszacowania.

Struktury grup przestępczych zajmujących się przestępczością samochodową uzależnione są od kilku czynników, w tym od liczebności grupy, zasięgu działania i metod oraz sposobu osiągania zysku. Grupy, które zajmują się sprzedażą części zamiennych pochodzących ze skradzionych pojazdów cechuje obecność złodziei i paserów. Wśród nich wyodrębnić można jeszcze tzw. kurierów, którzy transportują skradzione pojazdy do miejsca demontażu. Ich znaczenie wzrasta, gdy kradzież jest dokonana poza granicami kraju. Osoby, które dostarczają skradzione pojazdy, chronią bowiem złodziei, którzy dysponują specjalistyczną, cenną dla grupy wiedzą oraz kosztownym sprzętem służącym do uruchomienia pojazdu. W grupach, które zajmują się legalizacją i przemytem skradzionych pojazdów muszą też funkcjonować fałszerze oznaczeń identyfikacyjnych pojazdu (w tym elektronicznie zmieniający cyfrowe znaki identyfikacyjne), fałszerze dokumentów lub osoby zdobywające dokumenty umożliwiające legalizację lub przemyt oraz osoby, które wyszukują potencjalnych nabywców. Istotnym elementem w strukturach grup są również osoby, które dysponują lub wynajmują pomieszczenia, w których sprawcy przechowują, modyfikują lub rozmontowują skradzione pojazdy³².

PRANIE BRUDNYCH PIENIĘDZY

Nieodłącznym elementem przestępczej działalności, bez względu na jej charakter, jest proceder prania brudnych pieniędzy. Jest on ukoronowaniem przestępczych przedsięwzięć, a jego mechanizmy pozwalają wykorzystać środki pochodzące z działalności przestępczej. Środki pochodzące z przestępstwa, czyli tzw. brudne pieniądze, mogą stanowić dowód prze-

³¹ Idem, *Kryminalistyka*, Warszawa 2007, s. 148.

³² D. Potakowski, *Przestępczość samochodowa jako przejaw działalności zorganizowanych struktur przestępczych*, [w:] *Przestępczość zorganizowana...*, s. 169–180.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

ciwko ich dysponentom. Celem zorganizowanych grup przestępczych jest ukrycie ich pochodzenia – „wypranie” i wprowadzenie do działalności gospodarczej o legalnym charakterze³³.

Skala zjawiska prania brudnych pieniędzy jest trudna do ustalenia. Już kilkadziesiąt lat temu eksperci zajmujący się tym zagadnieniem oszacowali, że tylko ze sprzedaży narkotyków w USA i innych krajach rozwiniętych czysty zysk, który musi być wprowadzony do legalnego obrotu, wynosił 85 mld dolarów³⁴. Można wskazać trzy etapy tak zakrojonej działalności. Po pierwsze, stworzenie dystansu między przestępstwem a uzyskanymi środkami w oparciu o ich lokowanie na licznych rachunkach bankowych i transfery pieniędzy przy użyciu kont elektronicznych w Polsce i na świecie. Po drugie, warstwowanie funduszy przez wprowadzenie ich do legalnych transakcji przy użyciu licznych operacji finansowych związanych z działalnością przedsiębiorstw, a także zakupy nieruchomości, pożyczki, import, eksport lub sprzedaż dóbr o trudnej do wyceny wartości (np. programy informatyczne). Po trzecie, włączenie „wypranych” pieniędzy do legalnego obrotu i ich aneksja przez kapitał pochodzący ze źródeł legalnych³⁵.

Przestępstwa natury ekonomicznej w postaci prania brudnych pieniędzy oraz finansowania terroryzmu to bodaj najtrudniejsza do penalizowania sfera działalności zorganizowanych grup przestępczych. Powodem tego jest brak ugruntowanych metod ich rozpoznawania, co sprzyja ich nasilaniu się i ewoluowaniu. Trudność rozpoznania zjawiska – jak słusznie zauważa J.W. Wójcik – jest potęgowana przez „niezwykle złożony, a nawet wyrafinowany *modus operandi* sprawców”³⁶. Obok analizy literatury przedmiotu wartościowym źródłem badania procedury prania brudnych pieniędzy są roczne sprawozdania przygotowywane przez Generalnego Inspektora Informacji Finansowej³⁷.

W znaczeniu ekonomicznym proceder prania brudnych pieniędzy wpływa destabilizująco na gospodarkę. Jego aktywność według W. Jasińskiego może prowadzić do „zakłócenia w systemie podatkowym i walutowym państwa; naruszania zasad uczciwej konkurencji gospodarczej oraz wypaczania mechanizmu rynkowego określania parametrów ekonomicznych; korumpowania pracowników administracji, decydujących o reglamentacji niektórych sfer działalności gospodarczej; przejmowania niektórych działów gospodarki przez zorganizowane grupy przestępcze; wprowadzania niemoralnych praktyk biznesowych; zagrożenia dla prowadzonej przez państwo polityki finansowej; utraty międzynarodowej wiarygodności państwa”³⁸.

Szczególne znaczenie dla procedury prania brudnych pieniędzy, który ma charakter międzynarodowy, mają instytucje bankowe i spółki handlowe funkcjonujące w tzw. rajach podatkowych. Struktury przestępcze organizują w nich tzw. spółki rotacyjne, które wykorzystywane są m.in. do prania brudnych pieniędzy i optymalizacji podatkowej. Najważniejszym celem wskazanych podmiotów jest zredukowanie zysku, który podlega opodatkowaniu. Po-

³³ Zob. W. Mądrzejowski, *op. cit.*, s. 65–68; B. Hołyst, *Kryminalistyka...*, s. 342.

³⁴ E.W. Pływaczewski, *Proceder prania pieniędzy i jego implikacje*, LEX/el. 2013.

³⁵ Zob. W. Mądrzejowski, *op. cit.*, s. 65–68; B. Hołyst, *Kryminalistyka...*, s. 342. Por. Z.B. Gądzik, *Przestępstwo prania brudnych pieniędzy jako przejaw działań zorganizowanych grup przestępczych*, [w:] *Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej*, red. K. Laskowska, Białystok 2014, s. 45.

³⁶ J.W. Wójcik, *op. cit.*, s. 11.

³⁷ Zob. W. Filipkowski, *Fenomenologia powiązanego z przestępczością zorganizowaną procedury prania pieniędzy w Polsce*, [w:] *Oblicza współczesnej przestępczości...*, s. 9–24.

³⁸ W. Jasiński, *Pranie pieniędzy. Zwalczanie i przeciwdziałanie*, [w:] *Przestępczość zorganizowana...*, s. 385.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

stępowanie takie polega na dokonywaniu transakcji trudnych do zidentyfikowania i weryfikacji przez organy podatkowe, a dotyczy dóbr niematerialnych (zarządzania prawami), w postaci np. korzystania lub sprzedaży patentów, praw autorskich, procesów produkcji (know-how). Ponadto spółki rotacyjne mogą być wykorzystywane w transakcjach kupna-sprzedaży w związku z istniejącą siecią powiązań. Ich rola polega na pośredniczeniu w zakupie produktów od spółek matek i na dalszej odsprzedaży filiom przy zatrzymaniu pewnej części zysku w raju podatkowym. Spółki rotacyjne są szeroko wykorzystywane w technikach związanych z praniem brudnych pieniędzy. Przykładem przestępczych mechanizmów zespolonych są oszustwa VAT-owskie. Dokonuje się ich poprzez manipulację fakturami i nadużywanie różnic w stawkach podatku w różnych krajach Unii Europejskiej. Często przedmioty wymiany handlowej są pozyskiwane za pieniądze pochodzące z działalności przestępczej. Zawyżanie cen w imporcie i zaniżanie ich w eksporcie służy we wskazanym przypadku popełnianiu deliktów podatkowych i praniu brudnych pieniędzy. Wystawianie faktur w oszustwach dotyczących podatku od towarów i usług odbywa się w sposób, który umożliwia uniknięcie płacenia podatku, natomiast w przypadku prania brudnych pieniędzy podatek jest płacony po to, by uniknąć zainteresowania transakcjami przez organy służb skarbowych³⁹.

PRZESTĘPCZOŚĆ TARNSGRANICZNA

Przestępczość zorganizowana w formach transgranicznych⁴⁰ również jest domeną polskich zorganizowanych grup przestępczych. Obszar jej działalności dotyczy wszystkich opisanych form przestępczości popełnianych w warunkach grup „rodzimych”, a także przy współdziałaniu grup zorganizowanych funkcjonujących poza granicami Polski. Powodów aktywności polskich zorganizowanych grup przestępczych w sferze przestępczości transgranicznej można upatrywać w dwóch aspektach: położeniu geopolitycznym oraz przystąpieniu polski do struktur Unii Europejskiej. Te dwa fakty stanowią niejako o naturalnym „kanale” przestępczej działalności łączącym kraje byłego ZSRR z Europą Zachodnią. Ponadto przystąpienie Polski do układu z Schengen postawiło Polskę w roli „kluczowego strażnika” wschodniej granicy świata Zachodu. Otwarcie granic i w związku z tym swobodny przepływ obywateli różnych państw spowodowało zmiany w funkcjonowaniu zorganizowanych grup przestępczych. Z jednej strony grupy rodzime starają się ugruntować swoją pozycję w granicach Polski, z drugiej zaś podejmują próby nawiązania strategicznych przymierzy z grupami z kra-

³⁹ *Ibidem*, s. 413–414 i podana tam literatura. Zob. szerzej: K. Ryszka, *Zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa wynikające z funkcjonowania zorganizowanej przestępczości wykorzystującej mechanizmy podatkowe*, „Przełęcz Policyjny” 2015, nr 3, s. 133–143.

⁴⁰ Zob. szerzej: K. Laskowska, *Funkcjonowanie zorganizowanych grup przestępczych (międzynarodowych, cudzoziemców i rosyjskojęzycznych) w świetle wyników badań akt spraw karnych*, [w:] *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, Warszawa 2017, s. 259–271; eadem, *Budowa zorganizowanych grup przestępczych (międzynarodowych, cudzoziemców i rosyjskojęzycznych) w świetle wyników badań akt spraw karnych*, [w:] *Przestępczość cudzoziemców...*, s. 272–284; eadem, *Granice państwa jako miejsce popełniania przestępstw przez zorganizowane grupy przestępcze z udziałem cudzoziemców*, [w:] *Przestępczość cudzoziemców...*, s. 285–293; E. Ząbek, *Prawne i organizacyjne instrumenty przeciwdziałania nielegalnej gospodarce odpadami*, [w:] *Przeciwdziałanie międzynarodowej przestępczości przeciwko środowisku naturalnemu z perspektywy organów ścigania*, red. A. Nowak, W. Pływaczewski, M. Porwisz, Szczytno 2017, s. 267–288.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

jów ościennych. Polskie grupy przestępcze niejako naturalnie stają się pomostem między przestępczością rosyjskojęzyczną a zachodnimi grupami przestępczymi.

Polska po przystąpieniu do Unii Europejskiej stała się dla wielu imigrantów krajem docelowym. Do Polski wraz z nielegalną imigracją napływają osoby związane z przestępczością krajów byłego ZSRR, Albanii, Bułgarii, byłej Jugosławii, Turcji, Azji i niektórych krajów Afryki. Tworzą oni grupy etniczne, których rozpracowanie nastęcza wielu trudności organom ścigania. Powodem tego jest ich homogeniczny charakter, izolacja oraz oparcie funkcjonowania na więzach rodzinnych i klanowych. Procesy integracyjne w Europie spowodowały ekspansję przestępczej działalności w sferze przestępstw narkotykowych, przemytu alkoholu i papierosów oraz handlu ludźmi. Obok tego coraz częściej organy ścigania spotykają się z problemem fałszerstwa euro, kradzieży własności intelektualnej oraz międzynarodowym procederem prania brudnych pieniędzy⁴¹.

PODSUMOWANIE

Specyfika poszczególnych form zjawiska przestępczości zorganizowanej w ogóle, w tym w Polsce, zmienia się w czasie. Pewne jej elementy natomiast, m.in. w postaci zorganizowanego charakteru działalności, hierarchicznej struktury, dokonywania ciągłych i różnorodnych przestępstw oraz chęci zysku, pozostają niezmiennie. Organizatorzy rozmaitych przestępstw, dokonywanych z użyciem siły, szantażu i korupcji, koncentrują się nie tylko na zdobyciu zysków, lecz także na wprowadzeniu do oficjalnego obrotu gospodarczego nielegalnie zgromadzonych dochodów⁴². Największe zagrożenie dla państwa, które płynie ze sfery przestępczości zorganizowanej, polega na jej przenikaniu do struktur gospodarczych, a za ich pośrednictwem do struktur władzy państwowej. Lokowanie nielegalnych zysków w legalnych sektorach gospodarki i finansów przy jednoczesnym wpływie na organy samorządowe doprowadza do skażenia systemu władzy oraz powoduje brak zaufania społeczeństwa do organów władzy i administracji państwowej. Obecnie wskazania dotyczące wpływu przestępczości zorganizowanej na posłów, senatorów i wysokich urzędników państwowych dodatkowo uwypuklają te zagrożenia⁴³.

Zgromadzone przez Centralne Biuro Śledcze Policji dane wskazują na ciągłą obecność w polskiej przestrzeni publicznej grup wykazujących aktywność *stricte* kryminalną. Pomimo tego, że ich liczba spada, nie można jeszcze mówić o trwałej tendencji. Bez wątpienia zmienia się obraz metod działania sprawców. Formy ich aktywności determinowane są przez wyężoną pracę organów ścigania, stąd duża dynamika zmian. Wielopłaszczyznowość i wkraczanie w nowe obszary są charakterystyczne również dla innych form przestępczości zorganizowanej. Sztandarowymi przykładami są działania sprawców w zakresie prania brudnych pienię-

⁴¹ T. Safjański, *Wpływ integracji europejskiej na zjawisko przestępczości zorganizowanej w Polsce*, „Przegląd Policyjny” 2004, nr 4, s. 148–150.

⁴² Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002, s. 55.

⁴³ E.W. Pływaczewski, *Przestępczość zorganizowana z punktu widzenia polityki, teorii i praktyki*, [w:] *Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, red. E.W. Pływaczewski, Kraków 2005, s. 119. Zob. szerzej: J. Kudła, A. Staszak, *Operational Control in the Information Technology System (Postulates de lege ferenda)*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2021, vol. 30(2), s. 263–284.

dzy (przestępczej dyscypliny z zakresu *white collar crime*) i przestępczości transgranicznej (np. produkcja i wprowadzanie do obiegu fałszywych kart płatniczych lub tzw. *skimming*).

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

- Antonów R., *Problem handlu ludźmi w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Kierunki badań*, „Studia Erasmiiana Wratislaviensia” 2013, nr 7.
- Bajda K., Semków D., *Przeciwdziałanie zjawisku handlu ludźmi na terenie województwa podkarpackiego*, [w:] *Zagadnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego w jednostkach samorządu terytorialnego*, red. E. Ura, E. Feret, S. Pieprzny, Rzeszów 2018.
- Bryk J., Malinowska I., *Sprawca handlu ludźmi w aspekcie międzynarodowej zorganizowanej przestępczości. Cz. 1. Z badań nad zjawiskiem*, „Przegląd Policyjny” 2013, nr 1.
- Bryk J., Malinowska I., *Sprawca handlu ludźmi w aspekcie międzynarodowej zorganizowanej przestępczości. Cz. 2*, „Przegląd Policyjny” 2013, nr 2.
- Cichomski M., Fraj-Milczarska A., Suchanek P., *Bezpieczeństwo prowadzenia działalności gospodarczej a zagrożenie przestępczością zorganizowaną – wyniki badań*, [w:] *Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne*, red. E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau, Warszawa 2015.
- Filipkowski W., *Fenomenologia powiązanego z przestępczością zorganizowaną procederu prania pieniędzy w Polsce*, [w:] *Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej*, red. K. Laskowska, Białystok 2014.
- Gądzik Z.B., *Przestępstwo prania brudnych pieniędzy jako przejaw działań zorganizowanych grup przestępczych*, [w:] *Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej*, red. K. Laskowska, Białystok 2014.
- Gołębiowski J., *Terror kryminalny w Polsce*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Fenomen, współczesne zagrożenia, zwalczanie. Ujęcie praktyczne*, red. W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak, Szczytno 2013.
- Hołyst B., *Kryminalistyka*, Warszawa 2007.
- Hołyst B., *Współczesne problemy przestępczości zorganizowanej w Polsce*, [w:] *Człowiek w obliczu prawa*, red. B. Pastwa-Wojciechowska, Kraków 2008.
- Izdebski Z., Dec J., *Reakcja prawno-karna na handel ludźmi w Polsce*, [w:] *Człowiek w obliczu prawa*, red. B. Pastwa-Wojciechowska, Kraków 2008.
- Jasiński W., *Pranie pieniędzy. Zwalczanie i przeciwdziałanie*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Fenomen, współczesne zagrożenia, zwalczanie. Ujęcie praktyczne*, red. W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak, Szczytno 2013.
- Kaczmarek J., *Przestępstwo wzięcia i przetrzymywania zakładnika. Aspekty prawne i kryminologiczne*, LEX/el. 2013.
- Kagan K., *Crime Scene as a Source of Information in the Process of Profiling the Unknown Perpetrator of Homicide*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2020, vol. 29(5), DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/sil.2020.29.5.81-102>.
- Karsznicki K., *Analiza polskiego prawa pod kątem efektywności ścigania handlu ludźmi do pracy przymusowej*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 7–8.
- Król K., *Żebractwo we współczesnej Polsce jako kwestia społeczna*, Konin 2008.
- Kudła J., Staszak A., *Operational Control in the Information Technology System (Postulates de lege ferenda)*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2021, vol. 30(2), DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/sil.2021.30.2.263-284>.
- Laskowska K., *Budowa zorganizowanych grup przestępczych (międzynarodowych, cudzoziemców i rosyjskojęzycznych) w świetle wyników badań akt spraw karnych*, [w:] *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, Warszawa 2017.
- Laskowska K., *Funkcjonowanie zorganizowanych grup przestępczych (międzynarodowych, cudzoziemców i rosyjskojęzycznych) w świetle wyników badań akt spraw karnych*, [w:] *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, Warszawa 2017.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

- Laskowska K., *Granice państwa jako miejsce popełniania przestępstw przez zorganizowane grupy przestępcze z udziałem cudzoziemców*, [w:] *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, Warszawa 2017.
- Łabuz P., *Zorganizowana przestępczość porachunkowa*, „Jurysta” 2011, nr 1.
- Malinowska I., Bryk J., *Handel ludźmi i przestępstwa towarzyszące*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Fenomen, współczesne zagrożenia, zwalczanie. Ujęcie praktyczne*, red. W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak, Szczytno 2013.
- Mądrzejowski W., *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008.
- Nawrocki K., Daniel W., *Czym była przestępczość zorganizowana w PRL*, [w:] *Brudne wspólnoty. Przestępczość zorganizowana w PRL w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, red. K. Nawrocki, W. Daniel, Gdańsk–Warszawa 2018.
- Ornacka E., Pytlakowski P., *Nowy alfabet mafii. Najnowsze losy polskiej przestępczości zorganizowanej*, Poznań 2013.
- Pływaczewski E.W., *Proceder prania pieniędzy i jego implikacje*, LEX/el. 2013.
- Pływaczewski E.W., *Przestępczość zorganizowana z punktu widzenia polityki, teorii i praktyki*, [w:] *Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, red. E.W. Pływaczewski, Kraków 2005.
- Pływaczewski W., *Handel kobietami z perspektywy problematyki przestępczości zorganizowanej*, [w:] *Ius est ars boni et aequi. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi*, red. P. Bogdalski, W. Pływaczewski, I. Nowicka, Szczytno 2008.
- Potakowski D., *Przestępczość samochodowa jako przejaw działalności zorganizowanych struktur przestępczych*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Fenomen, współczesne zagrożenia, zwalczanie. Ujęcie praktyczne*, red. W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak, Szczytno 2013.
- Rau Z., *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002.
- Ryszka K., *Zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa wynikające z funkcjonowania zorganizowanej przestępczości wykorzystującej mechanizmy podatkowe*, „Przegląd Policyjny” 2015, nr 3.
- Safjański T., *Wpływ integracji europejskiej na zjawisko przestępczości zorganizowanej w Polsce*, „Przegląd Policyjny” 2004, nr 4.
- Wojewoda E., *Tendencje i prognozy w zakresie zagrożenia zorganizowaną przestępczością kryminalną w Polsce*, „Przegląd Policyjny” 2015, nr 1.
- Wójcik J.W., *Główne problemy przestępczości w Polsce z początkiem XXI wieku*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie” 2011, nr 3(16).
- Ząbek E., *Prawne i organizacyjne instrumenty przeciwdziałania nielegalnej gospodarce odpadami*, [w:] *Przeciwdziałanie międzynarodowej przestępczości przeciwko środowisku naturalnemu z perspektywy organów ścigania*, red. A. Nowak, W. Pływaczewski, M. Porwisz, Szczytno 2017.

NETOGRAFIA

- Handel ludźmi. Nienarodzonymi*, <https://rodzina.wiara.pl/doc/994103.Handel-ludzmi-Nienarodzonymi> [dostęp: 9.10.2019].
- Policja. Raport 2018 – Utracone pojazdy*, www.statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/kradzieze-samochodow [dostęp: 4.05.2019].

SPRAWOZDANIA

- Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji za 2010 rok*, Warszawa 2011.
- Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji za 2011 rok*, Warszawa 2012.
- Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji za 2012 rok*, Warszawa 2013.
- Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji za 2013 rok*, Warszawa 2014.
- Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji za 2014 rok*, Warszawa 2015.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2015 rok, Warszawa 2016.

Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2016 rok, Warszawa 2017.

Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2017 rok, Warszawa 2018.

Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2018 rok, Warszawa 2019.

AKTY PRAWNE

Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 2010, nr 98, poz. 626).

UMCS